

kusok közül Mátyás király az államformáról értekeznek, Zrinyi Miklós a nemzetet alkotó erőkről filozofál, Rákóczi Ferenc rodostói magányában elvi szempontból nézi az életet és a politikát, mégpedig a vallásos hit opalizáló gyöngyfényében, Kölcsey a történet, metafizikájáról értekezést ír stb. Sajnos, itt is ugyanaz a lélektani törvényszerűség érvényesül, amely az életnek annyi más területén: csak akkor következik be a tudatos önmagunkra-eszmélés, ha előbb törekvésünk a tények szirtjén többé-kevésbé hajótörést szenved. Mindazok a szellemek, akiknek az emberiség a legragyogóbb és legfenékeltebb politikai tanításokat köszönhetik, a politikai élet porondján csődöt szoktak mondani.

Korunkat a politika korszakának szokták egyesek nevezni. Ugyanakkor mások, anélkül, hogy e tételt kétségbevonják, azon panaszkodnak, hogy a genszter alakja bevonult a politikába, a politikus kontósében garázdálkodik. Ilyen körülmények között érdeklődésre tarthat számot a magyar bölcselkedő államférfiak sorából Apponyinak utolsó, csak kézirati töredékben maradt munkája is, amelyet eredetileg német nyelven írt meg *H. Driesch* felkérésére, és amelyben azt óhajtja igazolni, hogy a helyes politikai rendszer alapja csakis az Istenben hívó, transzcendens, keresztény világnézet lehet.

Tüzetes részletességgel tárgyalja a »világ« és a »szemlélet« fogalmát, a világnézetet, mint a világ egységének megragadását és az egyén világnézetének rendszeres kibontakozását. A tömegek világnézete csak az öskinyilatkozatason alapulhat. Az »én« és a világ szembenállásának, a világnézet megalapozó viszonylatoknak tárgyalása után a világnézet transzcenciájáról szóló fejezetben azt fejtegeti, hogy az immanens világnézet túlmutat önmagán. Az »én« és a világ között fennálló szakadékot csak a transzcendens világnézet hidalhatja át. A világnézet középponti fogalma tehát az istenfogalom. Bírálja a katolicizmust és agnoszticizmust.

Ezután megnyitja az út a politikai közösség és a világnézet viszonyának tárgyalására. A szervezett közösség természetes szükségesség az ember számára. Az államnak van öncélja: a jog eszméje, és második célja: a közös előmozdítása. A transzcendens világnézet az állam alapja. Apponyi utal az államelméleteknek és az istenfogalomnak kapcsolatosságára. Ezzel összefüggésben kitér Platon és Arisztotelész tanítására. A világnézet tehát az állam támasza. Mégpedig a keresztény világnézet az, amely az állam legszilárdabb alapja. Az immanencia a világfolyamatnak nem tud értelmet adni. A transzcendencia ellenben a földi boldogság igenlésének is jogosultságot biztosít. A kereszténység a szociális problémák megoldásának is alapja. . . . Egy világnézet sem tudott a tömegekkel szemben oly erkölcsi súllyal fellépni, mint éppen a kereszténység . . . tételemet tisztán a politikai tapasztalat igazolja: e szavakkal záródik a töredékes, de részleteiben éles logikával kidolgozott mű, amely az írója iránt érzett kegyeletet annyival is inkább hivatott élesíteni, mert Apponyi államfilozófusi nagyságának érdekes bizonyítéka. A belőle kiáradó politikai nevelőerő folyóiratunk hasábjain is kívánatosá tette ismertetését.

Noszlopi László.

Peter Petersen: Von der Fröbelschen „Vermittlungsschule“ zur deutschen Fröbel-Schule. (Neue Forschungen zur Erziehungswissenschaft. Herausgegeben von Prof. Dr. Dr. h. e. Peter Petersen Jena, Band 2.) Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar 1940. 8-r., 45 lap.

A kiváló jenai német pedagógus és kutató Peter Petersennek négy előadását tartalmazza ez a munka. Az előadásokat a 100 éves Fröbel-jubileum *Magyar Paedagogia* LII. 1—2.

évében a Friedrich Schiller egyetem »Neveléstudományi intézetének« egyetemi »Fröbel-gyermekkert«-jében tartotta. Itt — a szerző kutatásai és irányítása alapján — 1934 óta arra törekszenek, hogy egyrészt kifejlesszék a valódi német Fröbel-óvodát, másrészt arra is, hogy ezt mint népnevelő intézményt szorosabban kapcsolják a népiskolához s ezzel a nevelés megalapozását szilárdabbá, az óvoda és a népiskola közötti átmenetet pedig természetessé s a német gyermekek számára simává és zökkenésmentessé tegyék. Szerző Fröbel 1926-ban megjelent »Embernevelés« c. művének maradványát és a nevelés világában mindig növekedő értékét abban jelöli ki: »hogya a gyermek nevelését a születéstől kezdve az iskoláig a fejlődés fokozataihoz alkalmazkodó, jól tagolt, de azért önmagában zárt egységnek látja. Minden fok alapja egy reá következő foknak. A fokok mindegyikét egységes szellem hatja át és fogja össze, a gyakorlatban ez a szellem fokról-fokra lép előtérbe s a cél felé vezeti a nevelést.« »Embernevelés« (1826) c. művében még nincs szó a közvetítő (áthidaló) iskoláról, ezt csak halála évében (1852)-követeli Fröbel. Ugyanis ekkorra már óvodáiban a gyermekek lelki fejlődésének tanulmányozása alapján jól látta és értékelte a gyermek fejlődési fokához alkalmazott nevelő-tanítás fontosságát. A fokról-fokra való fejlődést a gyermek tudásvágya mutatja s itt az olvasás-írás tudásának a gyermekben fellépő vágya mutatja az *iskolaérett-kor* küszöbére való érkezését.

Petersen idézi Fröbelt: »Fröbel szerint a német nép jövője összejeje attól függ, hogy a nevelés alapját hogyan építik fel az első 7—8 életévben.« (Mintha Kodály Zoltán íntését hallanók magyar vonatkozásban. Döntő a lélek alaprétégenek; a tudat alatti magyarság-nak a felépítése. Ez az alaprétég csak egységes anyagi és magyar szellemű lehet, mert ez az alaprétég az anyanyelv és magyar dallamkincs mérlege alapján értékel később minden külső hatást s eldönti mit tart magyarnak, szépnek, jónak s mit idegennek...) Ez érteti meg azt is, hogy Fröbel, a német front-katoná, népe nemzeti hagyományait és dalaikat már anyai és a bölcső mellett énekelt becéző daloktól kezdve tudatosan és tervszerűen értékeli a német szellemű nevelésben. Szociális vonatkozásban kétségtelen, hogy a kéz munkája, a játékos munka évtizedekkel előbb volt az óvodában (építő-kockák, papirhajtogatás, fűzés, agyagmunka, vegyes munkák stb.) mint az iskolában s mával az óvodában tanterv és kötelező tanításianyag nincs, itt: »a gyermekek testi-lelki fejlődése, erősödése, kifejlődése, erőinek felszínre hozása a főcél... »Az iskolában a tárggy, annak megismerése, tulajdonságainak és viszonyainak szemlélete, felfogása és ezek megnevezése a fő cél.«

Jól látja Petersen a Fröbel szellemében való továbbfejlődés útját is. »Egybe kell olvasztani a tanulást és a munkát! Először játékos munka az óvodában, azután tevékenykedés az iskolában és az iskolával, ezután iskolaműhelyek és osztályok mellett és mindkettőn kívül a mezei munka és a testgyakorlatok.« Eltűnnek majdnem teljesen a tanulók sokat panaszolt egészségügyi károsodásai. Kifejlesztik a feltalálás vágyát s a tevékeny cselekvést, a valódi önértet, az igazi közösségi érzést.«

Fröbel egyik tanítványához 1852 V. 25-én (halála előtt egy hónappal) írt levelében fejti ki és tüzetesen magyarázza egy »Közvetítő iskola« feladatkörét s azt is, hogyan gondolta ennek az óvodával való kapcsolatait. A nevelés egyes *fokait* pontosan és finoman tagolta. A gyermek életkora szerint:

1—3 Évben: I. fok Otthon-, család-gyermekszobában a) pólýas-gyermek fok; b) gyermekszoba fok.

3—5 évben: II. fok: Óvoda fok (a családon kívül).

5—7 » : III. fok: Közvetítő-, megalapozó-áthidaló iskola.

7—9 » : IV. fok: Közvetítő osztályok...

9—év után: V. fok: Tanulási-gondolkodási-tanító-értelmi iskola.

Végül: VI. fok: Hívatas és életiskola...

A német szakirodalom széleskörű kutatások eredményeiről számol be. Ezek az »iskolaköteles« és »iskolaérett« gyermek problémáit kutatják. Petersen szerint az eredmények azt mutatják, hogy legalább egy évvel később lesz a gyermek iskolaérett, mint a mostani törvények szerint iskolaköteles. Ez a kritikus egy évvel való korábban történő kötelező iskolába lépés elevenítette fel Fröbel gondolatát a közvetítő vagy áthidaló iskoláról. Azért kísérletek folynak az óvoda és az iskola nevelésének-áthidalása céljából. — Nálunk is nagy szükség lenne efajta kérdések vizsgálatára, hiszen nemcsak az óvoda és az iskola között, hanem a népiskola és középiskola között, sőt a középiskola és az egyetemek és főiskolák nevelése között sem síma az átmenet. Kisebb-nagyobb szakadék választja el őket egymástól. A nevelés folyamatossága és szervez. egysége pedig a szellem egységét kívánja s szervez. továbbépítését annak, amit az alsóbb fok felépített.

Mácsay Károly.

Heinrich Hanselmann: Grundlinien zu einer Theorie der Sondererziehung (Heilpädagogik). Rotapfel-Verlag. Erlenbach-Zürich, 1941, 8-r., 260 l.

A gyógyító nevelés az utolsó három évtizedben oly nagy fejlődést tünetett fel gyakorlati téren, hogy elméleti megalapozása szinte önként adódott. Rövid időközben két munka is foglalkozott a gyógyító nevelés rendszerével. Magyarul 1938-ban a »Magyar Pszichológiai Szemlé«-ben — majd külön is — megjelent a gyógyító nevelés első elméleti alapvetése, három évvel később, 1941-ben Hanselmann adta ki fenti címen hasonló tárgyú munkáját. Mindenesetre fontosnak tartjuk, hogy a magyar mű elsőbbségének megállapítását hangsúlyozzuk, anélkül, hogy a svájci szerző érdemét kisebbíteni akarnók.

A munka felépítését világosan mutatja a könyv tartalomjegyzéke, mely a gyógyító nevelés fogalma, célja, módszertana, alapja c. fejezetekben tárgyalja napjaink e nagyon időszerűvé vált neveléstanai kérdését.

A gyógyító nevelés szakkifejezés helyett a külön-nevelés (Sondererziehung) szavát ajánlja a szerző, mert szerinte a gyógyító nevelés nem gyógyít s így ez a terminus technikus félreértésekre ad alkalmat; a gyógyítás az egészség teljes helyreállítását jelenti. Ezzel a megállapítással nem érthetünk egyet. Bopp, Allers és e szak művelője is ellentétes álláspontot foglal el ebben a kérdésben. Ranschburg szerint a gyógyító pedagógia valamennyi ágának egyik gyökere onnan ered, ahol a nevelés már nem boldogul eljárásaival, mert nemcsak fejleszteni, hanem gyógyítva kell fejleszteni. Valamennyi ág másik gyökere alkati talajba kapaszkodik. Itt a gyógyítás nem érhet el eredményt, mert a működésében gátolt és általánosságban is gyöngén fejlett pszichét eljárásaival nem tudja tevékenységre serkenteni. Erre csakis az a lélektani nevelés és oktatás képes, mely céljául a gyógyítást tűzi ki. Tehát a gyógyító pedagógia gyógyít. A kiegyenlítő nevelés sem jelent mást, mint